

## ДО ПИТАННЯ ЩОДО СПАДКУВАННЯ ПРАВ НА ВИНАХОДИ В КОНТЕКСТІ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

**Кухарев Олександр Євгенович,**

доктор юридичних наук, професор,  
провідний науковий співробітник  
відділу приватноправових досліджень  
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз  
Національної академії наук України



Статтю присвячено виявленню об'єкта спадкування після смерті особи, яка створила винахід. Наголошується, що універсальне спадкове правонаступництво після смерті винахідника зазнає суттєвого впливу, зумовленого правовим режимом винаходу як об'єкта права інтелектуальної власності.

Обґрунтовується, що до спадкоємців винахідника переходять як права на патент, так і права з патенту, що не є тотожними за змістом і порядком здійснення. До прав на патент належить право на одержання патенту в разі, якщо винахідник не встиг за життя звернутися із заявкою на винахід до Національного органу інтелектуальної власності або звернувся з такою заявкою, проте не отримав патент на винахід через свою смерть. До того ж, зважаючи на відсутність патенту та державної реєстрації винаходу на час відкриття спадщини, права на патент не є правами інтелектуальної власності та породжують публічні за своєю природою відносини. Своєю чергою, правами з патенту є майнові права інтелектуальної власності на винахід, невичерпний (відкритий) перелік з яких наведено в законі. Ключовим є право на використання винаходу, на якому ґрунтуються всі інші майнові права інтелектуальної власності на цей об'єкт, які переходять у порядку спадкування в межах строку їх чинності.

У статті наголошується, що спадкоємці набувають і певних обов'язків, пов'язаних зі сплатою платежів за підтримання чинності майнових прав на винахід (в окремих випадках державного мита за реєстрацію винаходу), а також добросовісним користуванням правами, що випливають з державної реєстрації винаходу.

Удосконалення цивільного законодавства України щодо спадкового наступництва прав на винаходи пропонується здійснювати в напрямі спеціального регулювання відповідних правовідносин у межах книги 4 Цивільного кодексу України, Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а також підзаконних актів.

**Ключові слова:** спадкування, спадщина, склад спадщини, майнові права інтелектуальної власності, винахід, патент на винахід, винахідник.

### **Kukhariev Olexandr. Regarding the Issue of the Rights to Inventions' Inheritance in the Scope of the Re-codification of Civil Legislation of Ukraine**

The article is focused on identifying the object of inheritance after the death of a person who created the invention. It has been emphasized that the universal legal succession after an inventor's death is significantly affected by the legal regime of the invention as an object of intellectual property right.

It has been substantiated that both the rights to the patent and the rights from the patent, which are not identical within the content and procedure of implementation, are transferred to lawful heirs of an inventor. Patent rights include the right to receive the patent in case if an inventor did not have time to apply for an invention to the National Intellectual Property Authority during his lifetime or filed the application, but did not receive a patent for the invention due to the death. At the same time, taking into account the fact of a patent's absence and the lack of state registration of the invention at the time of starting the inheritance, patent rights are not intellectual property rights and give rise to public relations by their nature. Patent rights, in turn, are intellectual property rights to inventions, a non-exhaustive (open) list of which is given in

*the law. The right to use the invention is the key one, and which is the basis for all other property rights of intellectual property to this object that are transferred by inheritance within the term of their validity.*

*The author of the article has emphasized that lawful heirs also acquire certain obligations related to the payments for maintaining the validity of property rights to the invention (in some cases, the state fee for the invention's registration), as well as the good faith use of the rights arising from the invention's state registration.*

*The improvement of civil legislation of Ukraine regarding the hereditary succession of the rights to inventions is offered to carry out through special regulation of the relevant legal relations within the Book 4 of the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Protection of Rights to Inventions and Utility Models", as well as through by-laws.*

**Key words:** *inheritance, succession, elements of succession, property rights of intellectual property, invention, patent for invention, an inventor.*

Універсальний характер спадкового правонаступництва зумовлює включення до складу спадщини всіх належних спадкодавцеві прав та обов'язків, що не припинилися внаслідок його смерті. Це повною мірою стосується й прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності людини, які можуть бути об'єктом цивільного обороту.

У правовій доктрині пильна увага приділяється переважно переходу прав на твір у порядку спадкування. Теоретичні та практичні аспекти спадкування прав на об'єкти авторського права досліджуються не лише на рівні статей у періодичних виданнях, а й на монографічному та дисертаційному рівнях. До того ж проблематика спадкування прав на винаходи не належить до надто поширеної тематики серед науковців. Можна назвати лише незначну кількість праць, у яких розкриваються загальні положення спадкування майнових прав інтелектуальної власності (М. О. Михайлів [1], В. В. Десятерик [2], Є. М. Бельтюкова [3]), а також окремі питання спадкування прав на винаходи (А. В. Синдецька [4], О. Є. Аврамова [5]).

Аналіз вищеназваних досліджень дає змогу стверджувати, що нерозв'язаною залишається ціла низка проблем, пов'язаних зі з'ясуванням складу спадщини, що відкрилася після смерті винахідника.

Слід зазначити, що в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), а також у спеціальному Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ не визначені особливості спадкування прав на винаходи, хоча, безумовно, потреба в цьому є, враховуючи специфіку відповідного об'єкта. Не вирішене це питання й на рівні

Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [6], а також Методичних рекомендацій щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя [7], що вимагає ретельного наукового аналізу правовідносин, які виникають у зв'язку з переходом прав на винаходи в порядку спадкування. Крім того, актуальність окресленої тематики зумовлена розпочатим процесом рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства, окрема увага в якому приділена модернізації книги 4 ЦК України «Право інтелектуальної власності».

Тож **мета** статті – виявити об'єкт спадкування після смерті особи, яка створила винахід.

Насамперед слід указати на яскраво виражену специфіку спадкового наступництва в правах на винаходи, зумовлену істотним впливом права інтелектуальної власності на спадкове право. Ідеться про особливий правовий режим винаходу як об'єкта права інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», винахід – це результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології.

Об'єктом винаходу є продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології. Продукт як об'єкт винаходу – це не тільки пристрій, речовина, а й штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини. До того ж цей перелік не є вичерпним. Своєю чергою, під процесом розуміється спосіб здійснення певних дій, технологія. Об'єкт винаходу виражається

через формулу, яка надається заявником, – коротка словесна технічна суть винаходу, що викладається за встановленими правилами і є змістом патенту на винахід.

Набуття права інтелектуальної власності на винахід засвідчується патентом – охоронним документом, що засвідчує пріоритет, авторство й права на винахід. Водночас патентно-правова охорона може бути встановлена лише в разі відповідності конкретного винаходу умовам патентоздатності, до яких належать: новизна, винахідницький рівень, промислова придатність.

Первинною підставою набуття майнових прав інтелектуальної власності на винахід є юридичний склад, який утворюють два елементи: 1) створення об'єкта, що відповідає умовам патентоздатності; 2) державна реєстрація права інтелектуальної власності на цей об'єкт.

Безумовно, такий порядок виникнення майнових прав інтелектуальної власності на винахід суттєво впливає й на універсальне спадкове правонаступництво. Проблема визначення належного об'єкта спадкування після смерті винахідника породжена подвійністю прав, що виникають внаслідок створення винаходу. Зокрема, у разі смерті винахідника його спадкоємці набувають як права, що виникають у зв'язку зі створенням винаходу, так і права з патенту. Хоча в юридичній літературі щодо цього наголошується лише про спадкування прав, що слідують із патенту [8, с. 49]. Крім того, висловлюється позиція, що право на патент може переходити до спадкоємців, проте через його правову природу не входить до складу спадщини, оскільки не є ані майновим, ані особистим немайновим [9, с. 357].

При *спадкуванні прав на патент* ідеться про ситуацію, коли на час відкриття спадщини винахідник не отримав патент, а до спадкоємців переходить право на одержання патенту, належне спадкодавцеві за життя, проте не здійснене ним через смерть. Відповідне право за своєю сутністю не належить до прав інтелектуальної власності, зважаючи на те, що винахід ще не зареєстрований і виключні права на нього не виникли. Водночас здатність наступництва права на оформлення патенту зумовлене тим, що воно не є невід'ємним від

особи його носія, інтелектуальною, творчою діяльністю якого створено винахід. Невипадково в ст. 10 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» встановлено, що право на одержання патенту має правонаступник винахідника. Додатково в абз. 6 п. 1.2 розд. 1 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель [10] роз'яснено, що заявник – особа, яка подала заявку чи набула прав заявника в іншому встановленому законом порядку. У додатку № 1 до цих Правил міститься застереження такого змісту: підставою для виникнення права на подання заявки й одержання патенту, якщо винахідних не є заявником, є документ про право спадкування.

Щоправда, незрозумілим залишається, що є документом про право спадкування в контексті виникнення в спадкоємця права на подання заявки й одержання патенту. Єдиним правовстановлювальним документом на спадкове майно, що видається нотаріусом спадкоємцю, є свідоцтво про право на спадщину. Однак воно видається після спливу строку для прийняття спадщини, тобто щонайменше через шість місяців після смерті винахідника. К. О. Воронцова до такого документа зараховує видану нотаріусом довідку про склад спадкоємців [11, с. 230].

Додатково про перехід до спадкоємців права на оформлення винаходу наголошено в п. 14 Постанови Пленуму Верховного Суду «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7.

Здійснення права на патент у спадкових правовідносинах можливе як безпосередньо після створення винаходу, так і на етапі, коли спадкодавець встиг подати заявку про реєстрацію винаходу до Національного органу інтелектуальної власності (далі – НОІВ, на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» від 28.10.2022 р. № 943-р. суб'єктом, що з 08.11.2022 р. виконує функції НОІВ, є Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій), проте не отримав патент. Такі випадки зумовлені складним і тривалим процесом складання та подання заявки на винахід, експертизи заявки (попередньої, формальної, кваліфікаційної), державної

реєстрації винаходу та отримання патенту. Зокрема, лише процедура патентування винаходу передбачає вчинення НОІВ цілої низки дій: 1) ухвалення рішення про видачу патенту; 2) державна реєстрація патенту; 3) публікація відомостей про видачу патенту; 4) видача патенту.

Якщо винахідник звернувся до НОІВ із заявкою про реєстрацію винаходу, але через смерть не отримав патент, застосовується процедура заміни заявника, що передбачена п. 1.6 Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель.

До того ж дія з подання заявки не породжує виникнення цивільних прав та обов'язків, оскільки внаслідок цього виникають публічні правовідносини з надання послуг, на чому справедливо наголошує І. Є. Якубівський [12, с. 160]. Під час організації експертизи заявки на винахід, ухвалення рішення про видачу патенту, проведення державної реєстрації винаходу, видачі патенту НОІВ здійснює владні повноваження як орган державної влади. Згідно зі ст. 3<sup>1</sup> Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», функції НОІВ виконує юридична особа публічного права (державна організація), утворена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності та визначена Кабінетом Міністрів України. У цій же статті визначено владні повноваження, делеговані НОІВ.

Спадкування прав на патент має певну схожість із правом на завершення приватизації житлового приміщення, розпочатого спадкодавцем за життя. Так, на практиці трапляються випадки, коли особа почала приватизувати своє житло та не встигла завершити цей процес унаслідок смерті. У такій ситуації спадкоємці мають право завершити розпочатий спадкодавцем процес приватизації житла та стати його власником. Оскільки спадкодавець за життя встиг висловити свою волю на приватизацію житла (подав належні документи), але помер, то право на приватизацію перейшло в стадію реалізації, зупинившись на шляху до суб'єктного права, тому може стати об'єктом спадкування. Ця позиція закріплена в п. 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику

у справах за позовами про захист права приватної власності» від 22.12.1995 р. № 20 та застосовується Верховним Судом [13; 14]. У цьому аспекті слід зробити важливе застереження. Обов'язковою умовою переходу до спадкоємців у порядку спадкування права вимоги про визнання за ними права власності на квартиру є звернення спадкодавця до органу приватизації з належно оформленою заявою. Під час розгляду судом відповідного позову спадкоємця вирішальне значення має встановлення обставин, чи була розглянута в установленний строк заява про приватизацію квартири, чи була правомірною відмова органу приватизації в задоволенні заяви, чи були наявні заборони для передачі квартири наймачеві.

Що стосується *спадкування прав з патенту*, то до спадкоємців переходять майнові права інтелектуальної власності на винахід. До таких прав належать: 1) право на використання винаходу; 2) виключне право дозволяти використання винаходу (видавати ліцензії); 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Важливо врахувати, що законом визначено відкритий (невичерпний) перелік майнових прав інтелектуальної власності на винахід. З-поміж усього переліку цих прав ключовим є право на використання винаходу, на якому ґрунтуються всі інші майнові права, що за своїм змістом не можуть мати самостійного значення та набувати ознак оборотоздатних об'єктів.

До того ж на універсальне спадкове правонаступництво суттєво впливає те, що законом встановлено строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, який становить 20 років від дати подання заявки до НОІВ. Якщо заявка подана на підставі міжнародної заявки, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід обчислюється від дати подання міжнародної заявки. Ці майнові права є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону. Крім того, законом допускається продовження строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на

винахід (додаткова охорона), об'єктом якого є активний фармацевтичний інгредієнт лікарського засобу, процес отримання лікарського засобу або застосування лікарського засобу, засіб захисту тварин, засіб захисту рослин, введення в обіг якого в Україні надається відповідним компетентним органом згідно із законодавством України. Продовження строку чинності майнових прав у цьому разі засвідчується сертифікатом додаткової охорони.

До складу спадщини входять лише ті права інтелектуальної власності, які є чинними на час відкриття спадщини. Видаючи свідоцтво про право на спадщину, нотаріус обов'язково перевіряє склад спадкового майна, на яке видається свідоцтво про право на спадщину. Зважаючи на встановлений у законі строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, наступництво в цих правах здійснюється лише в межах строку їх дії.

Правовий режим винаходу як об'єкта права інтелектуальної власності зумовлює перехід до спадкоємців винахідника не лише прав, а й обов'язків.

Ідеться насамперед про встановлений у ст. 29 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» обов'язок володільця патенту сплачувати відповідні платежі за підтримання чинності майнових прав на винахід і добросовісно користуватися правами, що випливають з державної реєстрації винаходу. Тобто спадкоємець незалежно від отримання прибутку від використання винаходу має сплачувати встановлені законом платежі. У цьому аспекті варто вказати на визначений Порядком сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності [15], річний збір за підтримання чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід за кожний рік його дії, починаючи з дати подання заявки. І якщо річний збір за підтримання майнових прав інтелектуальної власності на винахід за перший рік становить 450 грн, то вже за двадцятий – 4 200 грн. Крім того, якщо заявку на винахід подає спадкоємець, він додатково має сплатити збір у розмірі 1 600 грн.

Слід урахувати, що право на використання винаходу за своєю сутністю відрізняється від права на використання твору,

визначене в ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Це зумовлено правовими наслідками нездійснення права на використання винаходу, які закріплені в ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і зводяться до такого. Якщо винахід не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом трьох років, починаючи від дати, наступної за датою державної реєстрації винаходу, або від дати, коли використання винаходу було припинено, то будь-яка особа, яка має бажання і виявляє готовність використовувати винахід, у разі відмови володільця прав від укладання ліцензійного договору може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання винаходу.

Якщо володільць патенту не доведе, що факт невикористання винаходу зумовлений поважними причинами, суд виносить рішення про надання дозволу заінтересованій особі на використання винаходу з визначенням обсягу його використання, строку дії дозволу, розміру та порядку виплати винагороди володільцю патенту. Ідеться про так звану примусову ліцензію. До того ж право володільця патенту надавати дозволи на використання винаходу не обмежується.

Зі змісту вищевикладеної норми про примусову ліцензію в правовій доктрині виводиться окремий обов'язок, що переходить до спадкоємців винахідника, – *використання винаходу*, тобто введення до господарського обороту продукту із застосуванням запатентованого винаходу або застосування процесу, що охороняється патентом [9, с. 361].

Уважаємо, що немає підстав для виокремлення самостійного обов'язку з використання винаходу. Адже в такому разі постане проблема співвідношення цього обов'язку з подібним йому за змістом майновим правом на використання винаходу, визначеним у п. 1 ч. 1 ст. 464 ЦК України. Більш переконливою видається позиція, згідно з якою примусова ліцензія є обмеженням права на використання винаходу. Важливо підкреслити, що права спадкоємця при цьому не порушуються, оскільки за примусовою ліцензією йому сплачується винагорода.

Вищевикладені правові наслідки смерті винахідника дають підстави стверджувати, що спадкувати права на патент і права з патенту не завжди доцільно, зважаючи на строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, необхідність як сплачувати платежі за підтримання їх чинності (в окремих випадках ще й державне мито за реєстрацію винаходу), так і використовувати винахід шляхом введення до господарського обороту. Тому спадкоємець, зважаючи на ці обставини, може відмовитися від прийняття спадщини, що відкрилася після смерті винахідника.

Проте екстраполяція спадкового права на сферу права інтелектуальної власності виявляє очевидні проблеми. Так, з урахуванням принципу універсального спадкового правонаступництва спадкоємець не може прийняти одну частину спадщини, а від іншої – відмовитися. Спадкоємець, який прийняв частину спадщини, вважається таким, що прийняв усю спадщину (підп. 3.14 п. 3 гл. 10 розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [6].

Тому в разі відмови від прийняття спадщини, що відкрилася після смерті винахідника, відповідна дія спадкоємця стосується всієї спадщини, а не лише прав інтелектуальної власності. Водночас поряд з правами, пов'язаними зі створенням винаходу, до складу спадщини може входити і право власності, наприклад, на квартиру, земельну ділянку тощо. І прийняття спадщини, що складається з права власності на такі об'єкти, автоматично означатиме наступництво в правах на винахід. Додатково слід урахувати загальне правило про зворотну силу акту прийняття спадщини (ч. 5 ст. 1268 ЦК України), за змістом якого незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини. Не викликає сумніву, що це положення застосовується також до спадщини, до складу якої входять права на винахід.

Ураховуючи правовий режим винаходу, майнові права інтелектуальної власності на нього підлягають державній реєстрації. Свідоцтво про право на спадщину, видане нотаріусом, є підставою для направлення до НОІВ клопотання щодо зміни власника

та внесення відомостей до Державного реєстру патентів на винаходи. Отже, спочатку спадкоємець винахідника має прийняти спадщину в спосіб і строки, визначені в главі 87 ЦК України; отримати свідоцтво про право на спадщину; зареєструвати майнові права інтелектуальної власності на винахід у НОІВ.

Наступництво в правах винахідника характеризується істотними складнощами насамперед практичного характеру. Очевидно, що такі труднощі пов'язані з недостатнім нормативним регулюванням відповідних відносин. Не викликає сумніву, що нотаріус не внесе до свідоцтва про право на спадщину право на одержання патенту. Так само невирішеним залишається питання підтвердження спадкоємцями винахідника перед НОІВ виникнення в них права на подання заявки й одержання патенту. Водночас у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» взагалі відсутні спеціальні норми, присвячені спадкуванню прав на винаходи. Через це успішне здійснення спадкоємцями процедури оформлення прав на винахід можливе лише за умови детального законодавчого регулювання цих відносин, що має бути враховано під час оновлення книги 4 ЦК України.

Проведене в межах статті дослідження дає змогу сформулювати низку **висновків**. Універсальне спадкове правонаступництво після смерті винахідника зазнає суттєвого впливу, зумовленого правовим режимом винаходу як об'єкта права інтелектуальної власності.

До спадкоємців винахідника переходять як права на патент, так і права з патенту. До прав на патент належить право на одержання патенту в разі, якщо винахідник не встиг за життя звернутися із заявкою до НОІВ або звернувся з такою заявкою, проте не отримав патент на винахід через свою смерть. Зважаючи на відсутність патенту та державної реєстрації винаходу на час відкриття спадщини, права на патент не є правами інтелектуальної власності та породжують публічні за своєю природою відносини. Своєю чергою, правами з патенту є майнові права інтелектуальної власності на винахід, невичерпний (відкритий) перелік яких наведено в законі. Ключовим є право на

використання винаходу, на якому ґрунтуються всі інші майнові права, які переходять у порядку спадкування в межах строку їх чинності.

Крім того, спадкоємці набувають і певних обов'язків, пов'язаних зі сплатою платежів за підтримання чинності майнових прав на винахід (в окремих випадках державного мита за реєстрацію винаходу), а також добросовісним користуванням

правами, що впливають з державної реєстрації винаходу.

Удосконалення цивільного законодавства України щодо спадкового наступництва прав на винаходи слід здійснювати в напрямі спеціального регулювання відповідних правовідносин у межах книги 4 ЦК України, Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а також підзаконних актів.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Михайлів М. О. Право інтелектуальної власності як об'єкт міжнародних спадкових відносин. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 125–134.
2. Десятерик В. В. Особливості спадкування окремих видів майнових прав інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 125–127. URL: [http://lsej.org.ua/4\\_2022/26.pdf](http://lsej.org.ua/4_2022/26.pdf).
3. Бельтюкова Є. Особливості спадкування майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 5–9.
4. Синдецька А. В. Проблемні аспекти спадкування прав на винаходи: аналіз теорії та практики. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 232–236.
5. Аврамова О. Є. Спадкування майнових прав, які посвідчені патентом. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2015. № 5. С. 21–27.
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 20.02.2024).
7. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя : схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09> (дата звернення: 20.02.2024).
8. Шишка Р. Б., Сопілко І. М., Козирева В. П. Спадкове право в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. Р. Б. Шишки. Київ : Ліра-К, 2015. 216 с.
9. Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права : монографія / И. В. Спасибо-Фатеева, О. П. Печеный, В. И. Крат и др. ; под ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2016. 608 с.
10. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01#Text> (дата звернення: 20.02.2024).
11. Воронцова К. О. Спадкування прав інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 228–232.
12. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 522 с.
13. Постанова Верховного Суду від 07 липня 2021 р., судова справа № 175/4089/18, провадження № 61-810св20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98267592> (дата звернення: 20.02.2024).
14. Постанова Верховного Суду від 05 жовтня 2022 р., судова справа № 755/25/20-ц, провадження № 61-2942св21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106637605> (дата звернення: 20.02.2024).
15. Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності : затв. постановою Кабінет Міністрів України від 23.12.2004 р. № 1716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-p#Text> (дата звернення: 20.02.2024).